

21.1.2019

Lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström
Hallitussihteeri Kosti Honkanen

Eduskunnan puolustusvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilastiedustelusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi
(HE 203/2017 vp)

Puolustusministeriön vastine hallituksen esitystä HE 203/2017 vp koskevaan lausuntoon

Eduskunnan puolustusvaliokunta on pyytänyt täydentävää vastinetta Oikeustoimittajat ry:n, Poliittikan Toimittajat ry:n, Taloustoimittajat ry:n ja Tutkivan Journalismin yhdistyksen (jäljempänä Yhdistykset) lausunnon johdosta.

Puolustusministeriö toteaa, että lähdesuoja on lausunnossa todetusti demokratian ja korruptoitumattoman yhteiskunnan toimintaedellytys, koska se mahdollistaa yhteiskunnallisen vallankäytön valvonnan. Tämä lähtökohta on asetettu jo lainsäädäntötyön perustaksi ja periaate on pyritty ottamaan mahdollisimman laajasti huomioon jo hallituksen esityksen laatimisessa.

Puolustusministeriö haluaa huomauttaa, että sotilastiedustelun tehtävä tähtää viime kädessä juuri edellä tarkoitettujen demokraattisen yhteiskunnan keskeisten arvojen puolustamiseen.

Puolustusministeriö esittää lausunnosta seuraavat huomiot:

1. Suomen Journalistiliiton 12.4.2018 päivätty lausunto

Yhdistykset toteavat lausunnossaan, että ne yhtyvät Suomen Journalistiliiton 12.4.2018 päivättyyn lausuntoon.

Suomen Journalistiliitto toteaa lausunnossaan, että esityksessä mainituista lähdesuojan alaista tietoa koskevista tiedustelu- ja käyttökielloista sekä hävittämisvelvollisuudesta huolimatta tiedustelutoiminnassa voitaisiin lakiesitysten mukaisin valtuuksin joutua tilanteeseen, jossa toimittajan lähde päättyy tietoliikennetiedustelua harjoittavan henkilön tietoon. Tämä riski on kerrottava avoimesti myös yleisölle.

Lisäksi lausunnossa todetaan, että erityistä huolta esityksessä aiheuttaa se, että se mahdollistaisi poikkeaman lähdesuojan turvaamiseksi säädettävistä tallentamis- ja käyttökielloista sekä hävittämisvelvollisuudesta tietyissä rikosepäilytilanteissa (ainakin HE 203/2017 vp 1. lakiehdotus 81.4 § ja 83.3 §)

21.1.2019

Lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström
Hallitussihteeri Kosti Honkanen

Puolustusministeriö toteaa edellä viitatus 12.4.2018 päivätyn Suomen Journalistiliiton lausunnon liittyvän ennen kaikkea tiedustelutoiminnassa esiin tulleen rikoksiin liittyvän tiedon luovuttamiseen.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan tiedustelukielloja koskeva hetihävittämisvelvollisuus on ollut jo lakiesityksen valmisteluvaiheessa pääsääntö. Hetihävittämisvelvollisuuden ja rikostorjuntaan mahdollisesti luovutettavan tiedon suhteen osalta on muodostunut epäselvyys, jonka selkeyttämiseksi puolustusministeriö on esittänyt eduskuntakäsittelyn yhteydessä 1. lakiehdotuksen tiettyjä säännöksiä tarkennettavaksi. Tarkennus voitaisiin tehdä niin, että kyseiset säännökset täsmennettäisiin (1. lakiehdotus uusi numerointi 84 § 4 mom., 85 § 4 mom., 87 § 3 mom. ja 88 § mom.) viittauksella tiedustelukielloja koskevaan säännöksen. Näin ollen suoraan laista kävisi yksiselitteisesti ilmi se valmistelun lähtökohta, ettei sotilastiedusteluviranomainen voisi tallettaa missään tapauksessa tiedustelukiellon alaiseksi tunnistettua oikeudenkäymiskaaren viitatuissa säännöksissä tarkoitettua viestiä tai tietoa.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n lähdesuoja antavaa suojaa rikosprosessissa rikoksesta epäillyn ja tähän tietyssä ammatillisessa suhteessa olevalle taholle. Todistamiskiellon taustana on, että se antaa suojaa tiedon antaneelle henkilölle tiettyyn rajaan asti mutta toisaalta myös mahdollistaa vapaan median toimintamahdollisuuksia. Säännös suojaa lähdetä tämän ollessa yhteydessä vapaan median toimittajaan; säännöksen tarkoituksena ei ole suojata ammattia harjoittavia itsessään.

Puolustusministeriö kiinnittää vielä huomiota siihen, että toimittajien lähdesuojan voidaan katsoa olevan sotilastiedustelutoiminnassa tiukempi kuin rikostorjunnassa. Rikoksiin liittyvissä tilanteissa toimittajan lähdesuoja on aina murrettavissa oikeudenkäynnissä, kun taas sotilastiedustelutoiminnassa kyseiset tiedot on hävitettävä välittömästi.

Sotilastiedustelutoiminnassa ei ole kyse rikoksiin liittyvän tiedon hankkimisesta eikä todistamiskieltojen murtamisesta eikä tiedon saattamisesta oikeus- tai vastaavaan prosessiin, jossa todistamiskieltoa olisi edes tarkoituksenmukaista yrittää murtaa.

Puolustusministeriö pitää eduskuntakäsittelyn aikana esittämiään tarkennuksia tiedustelukiellon alaisen tiedon käsittelyyn perusteltuina.

2. Velvollisuus kertoa loukkauksen kohteelle eli viestinnän osapuolille, jos viestejä on avattu virheellisesti tai niiden tunnistetietoja on hankittu

Yhdistykset toteavat lausunnossaan, että tiedusteluviranomaisen olisi ilmoitettava aina viestinnän osapuolille, jos viestejä on avattu virheellisesti tai niiden tunnistetietoja on hankittu.

Puolustusministeriö toteaa, että pääsääntönä on ilmoittamisvelvollisuus tiedustelumenetelmän käytön kohteelle tiedustelumenetelmän käytön lopettamisen jälkeen. Ilmoittamisvelvollisuus tulee kyseeseen viestin sisällön selvittämisen ja selvitettyjen viestintään liittyvien tunnistamistietojen kohdalla.

Ilmoittamisvelvollisuudesta esitetään säädettäväksi poikkeus, joka koskee tiedustelukiellojen alaista tietoa, joita koskien esitetään säädettäväksi hetihävittämisvelvollisuudesta (1. lakiehdotus uusi numerointi 82 §:n

21.1.2019

Lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström
Hallitussihteeri Kosti Honkanen

2 momentti ja 86 §, sekä yleinen tietojen hävittäminen uusi numerointi 84 §). Kaikissa tilanteissa tiedustelumenetelmän käytön yhteydessä ei voida ennakoida sitä, kenen kanssa tiedustelumenetelmän käytön kohde viestii ja joihin hän on yhteydessä. Kohde saattaa siis viestiä myös tiedustelukielloissa mainittujen tahojen kanssa. Viimeksi mainittuja tilanteita ja niissä esiin tulleita viestejä ja tietoja koskisi hetihävittämismisvelvollisuus (tiedot ja niitä koskevat muistiinpanot on hävitettävä välittömästi) sekä tiedustelumenetelmän keskeyttäminen (1. lakiehdotus uusi numerointi 85 §) tältä osin.

Hetihävittämismisvelvollisuudesta ja tiedustelumenetelmän käytön keskeyttämisen yhteydessä on huomattava se, että jos ilmoitusvelvollisuus ulottuisi myös näihin tietoihin, tieto olisi tallennettava ilmoituksen tekemistä varten. Tämä saattaisi osaltaan lisätä väärinkäytösten riskiä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on vakiintuneessa tulkintakäytännössään todennut, että ilmoitusvelvollisuus on pääsääntö, mutta se ei ole absoluuttinen. Absoluuttinen ilmoitusvelvollisuus saattaisi vaaraan tiedustelutoiminnan pitkän tähtäimen tavoitteita ja niitä keskeisiä arvoja, joiden suojaamiseksi tiedustelutoiminta ylipäänsä on tarpeellista. Ilmoitusvelvollisuuden rajoituksia on kuitenkin syytä kompensoida esimerkiksi tehokkaalla valvonnalla ja ilmoituksesta riippumattomalla mahdollisuudella saada asiansa tutkittavaksi.

Lisäksi jo tällä hetkellä salaisessa tiedonhankinnan ja salaisten pakkokeinojen osalta tiedonhankinta menetelmän käytön kohteena on tietyn henkilön viestintä. Viestintä vaatii aina toisen osapuolen, joka ei välttämättä liity tiedonhankinnan tarkoitukseen. Kyseessä ei ole viestinnän avaaminen virheellisesti, vaan sen selvittäminen, onko viestinnällä merkitystä tiedonhankinnan tavoitteiden saavuttamisessa. Näissä tapauksissa viestintä poistetaan välittömästi, kun sen luonne on käynyt ilmi. Ilmoitusvelvollisuus koskee vain tiedonhankinnan kohteelle annettavaa ilmoitusta.

Käsiteltävänä olevan 1. lakiehdotuksen (uusi numerointi) 84 §:n mukaisesti tiedustelutehtävään liittymätön tieto ja siihen liittyvät muistiinpanot on hävitettävä viipymättä. Tämä on jatkuva prosessi. Tiedustelumenetelmän käyttö perustuu aina 1. lakiehdotuksen 4 §:ssä tarkoitettuihin sotilastiedustelun kohteisiin.

Edellä sanotusta johtuen kaikki tahot kattava ilmoitusvelvollisuus vaarantaisi tiedustelutoiminnan toimintaedellytykset. Laaja ilmoitusvelvollisuus saattaisi johtaa tilanteeseen, jossa tiedustelumenetelmän käytön tarkoituksen osalta sivullinen henkilö saattaisi tahtomattaankin paljastaa tietyn henkilön olevan tiedustelumenetelmän käytön kohteena.

Puolustusministeriö korostaa, että tiedustelutoimintaa valvomaan perustetaan uusi viranomainen tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valtuutettu valvoo, että tiedusteluviranomainen toimii lainmukaisesti ja esimerkiksi hävittää välittömästi tiedustelukiellojen alaisen tiedon. Lisäksi esimerkiksi toimittajilla on mahdollisuus myös pyytää valtuutettua tutkimaan, että tietolähteitä koskevia viestejä tai tietoja ei ole eikä niitä käsitellä.

Puolustusministeriö haluaa korostaa, ettei sotilastiedustelutoiminnassa ole kyse toimittajien seuraamisesta, rikoksiin liittyvän tiedon hankkimisesta eikä journalistisen lähdesuojan murtamisesta.

21.1.2019

Lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström
Hallitussihteeri Kosti Honkanen

Puolustusministeriö korostaa lopuksi, että 1. lakiehdotuksessa on yksityiskohtaiset säännökset tietojen hävittämisestä.

3. Toimittajien, lääkärien tai pappien työn paikkasidonnaisuus

Yhdistykset toteavat lausunnossaan, että toimittajien, lääkärien tai pappien työ ei ole sidottu tiettyyn paikkaan, esimerkiksi työpaikalle tai kotiin. Lähdesuojan alaisen tiedon pitää olla suojattua paikasta riippumatta. Esimerkiksi yksityisessä sähköpostista lähetettyjä viestejä pitää kohdella samoin kuin työsähköpostista lähetettyjä. Myös lähdesuojan alaista aineistoa sisältävää kirjettä tulisi voida suojata viestin ollessa matkalla.

Puolustusministeriö toteaa, että 1. lakiehdotuksessa esitetyt tiedustelukiellot ja hetihävittämisvelvollisuus koskevat nimenomaisesti viestiä tai tietoa, josta tietyt tahot eivät saa todistaa. Kielto ei ole sidottu tietyltä päätelaitteelta tai organisaatiosta lähetettyyn viestiin tai tietoon.

Tässä yhteydessä on syytä korostaa etenkin tietoliikennetiedustelun osalta, että Puolustusvoimien pääasiallisina kohteina ovat valtiolliset toimijat, joilla saattaa olla ainoastaan valtiollisen toimijan käyttöön varattuja tietoliikennesyhteistyksiä. Näin ollen voidaan pitää varsin epätodennäköisenä, että esimerkiksi vapaata suomalaista lehdistöä edustava toimittaja käyttäisi tällaista tietoliikennesyhteistyä.

Puolustusministeriö toteaa, että kirjeen sisältämää viestiä ja tietoja koskee vastaava tiedustelukiello ja hävittämisvelvollisuus kuin muutakin tietoa (1.lakiehdotus uusi numerointi 84 §). Kirjeen tunnistaminen toimittajan ja tämän lähteen väliseksi ei ole avaamattoman kirjeen osalta useinkaan mahdollista, koska ulkoisia tunnusmerkkejä kirjeen sisällöstä ei ole useinkaan saatavissa.

Kirjeen jäljentämisen osalta todettakoon vielä, että toimivaltuus edellyttää tuomioistuimen lupaa. Lupa edellyttää vaatimusta, jossa on tarkkaan perusteltava, miksi tietty henkilö liittyy tiedustelutehtävään. Voitanee arvioida, että vain erittäin poikkeuksellisessa tapauksessa toimittaja liittyisi tiedustelutehtävään niin, että toimittajalle saapuvia kirjeitä olisi tarkoituksenmukaista jäljentää.

4. Kielto kohdistaa tiedustelumenetelmiä toimittajien lähdesuojan alaiseen tiedonhankintaan ulkomailla

Yhdistykset toteavat lausunnossaan, että Supolle ja sotilastiedustelulle pitää säätää kielto kohdistaa tiedustelua toimittajien lähdesuojan alaiseen tiedonhankintaan myös ulkomailla. Suomalaisten perusoikeuksien heikennyksiin ulkomailla on kiinnittänyt huomiota lausunnossaan perustuslakivaliokunnalle oikeusasiamies Petri Jääskeläinen.

Puolustusministeriö toteaa, että eduskuntakäsittelyn yhteydessä esitettyjen muutosten myötä tiedustelukiellot pätevät myös Suomen rajan ulkopuolella vastaavasti kuin Suomen alueella.

Puolustusministeriön käsityksen mukaan kansalaisuuteen sidottu rajausta ei ole kuitenkaan mahdollinen, sillä se muodostuisi syrjiväksi perustuslain nojalla. Rajausta ei olisi muutenkaan perusteltu, sillä Suomen

21.1.2019

Lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström
Hallitussihteeri Kosti Honkanen

kansalainen voi osallistua maanpuolustusta ja kansallista turvallisuutta vakavasti vaarantavaan toimintaan siinä missä kuka tahansa muu.